

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглядається проблема формування гуманістичної позиції майбутніх педагогів. Автор розглядає поняття гуманність, гуманістична позиція, а також вплив музики на формування гуманістичних якостей.

У зв'язку із змінами у загальній соціокультурній ситуації, що відбулися в останнє десятиріччя, стала актуальною проблема зміни змісту освіти, де під впливом потреб та духовних напрямків епохи у вітчизняній педагогіці почалось утвердження гуманістичних ідеалів виховання. Науково-технічний прогрес призвів до перевероту у матеріальній культурі суспільства, проте духовного світу людини це в тій же мірі не торкнулось. Все гостріше відчувається прогалина у створенні гармонійної культури, яка б допомагала ставати людям гуманнішими.

Саме тому досліджувану проблему ми вважаємо актуальною та першочерговою для сучасної педагогіки, теорії та практики виховання.

Та формування гуманістичної позиції підростаючого покоління є завданням не лише педагогіки, а й мистецтва, зокрема музики, яка особливим чином впливає на підсвідомість людини, її емоційно-чуттєву сферу. Будучи гуманною за своєю природою, музика має здатність викликати та формувати гуманні почуття, дозволяє глибше пізнавати себе, інших та навколишній світ.

Тому, на нашу думку, формування гуманістичної позиції майбутніх учителів повинно здійснюватись на міжпредметній основі.

Метою статті є визначення гуманістичної позиції майбутнього учителя, та виявлення впливу музики на формування цієї характеристики.

Гуманізм, як явище педагогічної думки сягає глибинних витоків людської культури. Відомі роботи філософів давньої Греції: Протагора, Сократа, Платона, Аристотеля, Плутарха.

З гуманістичним підходом у рамках психології пов'язані імена західних науковців К. Гольштейна, А. Маслоу, Дж. Олпорта, К. Роджерса, Дж. Дьюї та інших.

Серед педагогів-гуманістів XVII – початку XX століття важливе місце займають Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, А. Дістервег, К.Д. Ушинський, О.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський.

Великий внесок у розвиток сучасної педагогічної думки, пронизаної гуманістичними ідеями внесли Ш.О. Амонашвілі, В.О. Сластенін, І.Д. Бех, І.П. Підласий, І.А. Зязюн, та інші.

Як відомо, термін «гуманізм» походить від латинського *humanus* – людський. Гуманізм – це сукупність поглядів та ідей, які виражають повагу прав і гідності людини, її цінність як особистості, турботу про людей, їх всебічний розвиток, про створення сприятливих для людей умов життя [1].

Свій конкретний вираз гуманність особистості знаходить у процесі ставлення (відношення) людини до оточуючого світу, інших людей та різних проявів людської діяльності, яке формується завдяки природно-історичному суспільному розвитку людства, та під впливом власного життєвого досвіду. Сукупність цих відношень та ставлень і складає певну життєву позицію особистості.

Позиція, в широкому значенні цього слова, являє собою систему складних і динамічних ставлень людини до оточуючого її світу, які набувають свідомого характеру, і знаходять свій вираз у внутрішньому світі людини, її активній зовнішній поведінці на основі внутрішніх переконань. Система ставлень складає позицію у більш вузькому значенні, а саме гуманістичну позицію, яка, на нашу думку, являє собою систему вироблених людиною відношень, що формуються на підставі сприйняття, розуміння та оцінки людини людиною і мають суто міжлюдський, міжособистостний

характер. Таким чином, гуманістична позиція це не абстрактне уявлення про певні гуманістичні риси, а реальні людські і фахові здібності, які повинні набути студенти в процесі навчання і виховання.

Вагома роль у формуванні гуманістичної позиції людини належить мистецтву, зокрема музиці. В перекладі з грецької музика означає «муза» - вид мистецтва, який відображає дійсність і впливає на людину за допомогою змістовних та певним чином організованих по висоті та в часі звукових послідовностей. Виражаючи думки та емоції людини, музика впливає на її психіку. Це є можливим завдяки фізично та біологічно обумовленим зв'язкам звукових проявів людини з його психічним життям.

Ще за часів давнини було помічено, що музика, і перш за все її основні компоненти – мелодія та ритм, змінюють настрій людини, її внутрішній стан. В Греції музика вважалась одним із самих могутніх засобів впливу на внутрішній світ людини. Особливо великого значення надавали музичному вихованню підростаючого покоління, адже саме в дитячому віці формуються гуманні та громадянські якості майбутнього члена суспільства. Музика в той час вважалась одним з наймогутніших засобів формування цих якостей.

В подальшому розвитку людства думка з цього приводу не дуже змінилась. Була однозначно стверджена висока організуюча сила музичного мистецтва, його здібність забезпечувати цілісність внутрішнього світу особистості.

Зокрема в дослідженнях вчених Алієва Ю.Б., Апраксіної О.О., Крутецького В.А. також переконливо доводиться, що музика сприяє інтенсивному формуванню гуманістичних рис особистості підлітка.

Отже справжня музика за своєю природою має гуманістичний зміст. В цьому і полягає її універсальне виховне значення. Яку б наукову дисципліну не вивчав учень чи студент, він повинен любити і знати музику. Допомогти йому в цьому – завдання музичного виховання. Для цього потрібно добирати твори з насиченим гуманістичним змістом, які б викликали такий стан душі, як і стан митця, що створив цю музику.

Але коли йдеться про роль музики у формуванні гуманістичних рис майбутнього вчителя, то, звичайно, не можна обмежуватись лише зовнішньою констатацією її ролі в педагогічному процесі. Потрібно більш докладно проаналізувати її вплив на всю систему педагогічної діяльності, виявляючи ті її функціональні особливості, які в першу чергу забезпечують формування високих гуманістичних якостей людини.

Давно визнано, що всі науки, як гуманітарні, так і природничі, не лише дають знання про світ, формують пізнавальні здібності учня, а й виховують його. Ця виховна функція пов'язана з певними естетичними початками, що мають місце в кожній навчальній дисципліні, в будь-якій формі педагогічної діяльності. Специфіка мистецтва, зокрема музики в тому і полягає, що в ній синтезується, акумулюється все естетичне, що існує в галузях знання і практики, в художні образи, які потім і здійснюють зворотній вплив на них. Мистецтво для того і виникає в культурі людства, і без цього воно не володіло б своєю естетичною дієвістю. Важливо також зауважити, що це естетичне має гуманістичний зміст і є могутнім засобом морального виховання.

На нашу думку, роль музичного виховання і музики визначається тим, що в ній найбільш повно і всебічно втілюється естетичне начало, особливістю якого є передача і реалізація емоційно-оцінювального відношення до дійсності, до всього естетичного в природі і суспільстві. Музика формує емоційну сферу психіки, на підставі якої і виявляється естетично-оціночне ставлення до дійсності. Наприклад, такі сформовані музикою гуманні почуття, як співчуття в горі, переживання печалі, світлої радості та інші, виховують людину, роблять її свідомість здатною до реальних переживань, а отже до емоційних оцінок дійсності саме в цьому гуманістичному спрямуванні. В цьому, оціночному ставленні до дійсності музика виявляє і стверджує вічні загальнолюдські цінності – істини, добра, краси.

З метою експериментальної перевірки впливу музики на формування гуманістичної позиції майбутніх вчителів нами була організована дослідно-експериментальна робота, яка складалась з констатуючого та формуючого експериментів. Метою констатуючого експерименту було виявлення початкового рівня сформованості гуманістичної позиції студентів. Для цього нами були визначені наступні критерії оцінки гуманістичної позиції:

Критерії	Показники
Рефлексивно-оціночний	- усвідомлення значущості гуманності; - здатність до самоаналізу; - самооцінка гуманних якостей
Когнітивно-діяльнісний	- знання моральних та загальнолюдських цінностей; - прояв гуманних вчинків; - комунікативні уміння
Особистісний	- емпатія; - позитивне відношення до оточуючих; - толерантність

Ми вважаємо, що вищезазначені критерії гуманістичної позиції виражають її суттєві характеристики та являються достатніми для визначення її сформованості.

Так, під першим критерієм розумілось усвідомлення студентами важливості гуманності в міжлюдських стосунках та здатність до рефлексування власних гуманістичних якостей.

При визначенні другого критерію ми керувались тим, що гуманно освічена людина повинна володіти як практичними навичками гуманної

поведінки, так і теоретичними знаннями, що складають основу гуманістичної позиції людини.

Під третім критерієм ми розглядали наявність особистісних якостей у студентів, таких, як емпатія, толерантність.

За результатами констатуючого експерименту у 4,2% студентів спостерігався високий рівень сформованості гуманістичної позиції, 44,2% студентів мали середній рівень, та 51,6% студентів знаходились на низькому рівні.

В рамках формуючого експерименту нами був запроваджений спецкурс «Формування гуманістичної позиції майбутнього педагога». Основні завдання спецкурсу ми вбачали в:

- оволодінні студентами теоретичними науковими знаннями, що є необхідними для формування гуманістичної позиції, та які сприяють формуванню гуманістичної свідомості майбутніх вчителів;

- виховуванні активного слухача, який добре розуміє музичну мову, тобто відношення композиторів до навколишньої дійсності;

- формуванні у студентів потребу у самовихованні.

Основна мета спецкурсу полягала в допомозі студентам на шляху їхнього становлення як моральних, гуманно освічених особистостей.

У процесі створення методики ми прийшли до висновку, що формування гуманістичної позиції майбутніх вчителів шляхом лише слухання та аналізу музичних творів буде неповним і малоефективним. Саме тому наш спецкурс включав у себе різні форми навчання студентів: лекції, семінари, практичні заняття, а також нетрадиційні: рольові ігри; написання розповіді за прослуханим твором; розробка та проведення на практиці заходу для школярів, який був присвячений впливу духовної музики на внутрішній світ людини; тренінги.

Так, лекційний курс дозволив студентам оволодіти теоретичними науковими знаннями, що є необхідними для формування їхньої гуманістичної позиції. Серед них такі, як: сутність понять «гуманність»,

«гуманістичні якості»; гуманістичні принципи педагогіки В.О.Сухомлинського; місце та роль музики у формуванні гуманістичної позиції особистості; вплив духовної та класичної музики на формування духовності людини, та інші.

Практичні завдання були направлені на формування практичних вмінь гуманного відношення до оточуючих. Наприклад, тренінги використовувалися з метою розвитку таких якостей, як емпатія, здатність до рефлексії, комунікативні вміння. За допомогою рольових ігор студенти вчилися втілювати ці якості в процесі спілкування з оточуючими.

На самостійне опрацювання студентам виносились виконання завдань з підготовки до семінарських, практичних занять, підбір матеріалу та підготовка виховного заходу, а також вправи та завдання, що направлені на вдосконалення майбутніми вчителями своїх гуманістичних рис.

Серед форм і методів музичного виховання передбачались слухання музичних творів різних композиторів, стилів та жанрів, широкі музичні обговорення.

За даними підсумкового діагностичного зрізу, проведеного після впровадження спецкурсу було виявлено позитивну динаміку зростання гуманістичної свідомості майбутніх педагогів. А саме: у 54,9% студентів було зафіксовано високий рівень сформованості гуманістичної позиції, у 30,1% - середній, та 15,0% студентів мали низький рівень сформованості вищезазначеної якості.

Проведене нами дослідження дало можливість зробити висновок про те, що одним з важливих факторів впливу на формування гуманістичної позиції майбутніх педагогів є музика, як специфічний вид мистецтва, що, впливаючи на підсвідомість викликає в людині ті ж самі переживання, які автор намагався змалювати в своїх творах. Отже, за допомогою музичних творів, в яких виражається гідність, повага, доброта, любов до людини, можна формувати гуманістичну позицію особистості. Необхідно зазначити, що формування гуманістичних якостей набуває ще більш вагомому значення в

контексті підготовки майбутніх вчителів, як носіїв культури та основних суспільних цінностей.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Фіцайло С.В. Проблеми виховання людяності на сучасному етапі розвитку українського суспільства.// Збірник наукових праць. – кн..1. – К., 2000.
2. Короткий психологічний словник. – М., 1983.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. – К., 2001.
4. Роль музики в эстетическом воспитании детей и юношества.// Сб. статей. – Л., 1981.
5. Maslow A.H. (1970) Motivation and personality (2nd ed.). N.Y.: Harper and Row.
6. Rogers C.R., and Freiberg, H.J. (4th ed.) N.Y.: Merrill.